

8 ДЕКАБРЬ — ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯСИ КУНИ

ХАЛҚНИ ҲИМОЯЛОВЧИ МУСТАҲКАМ КЎРГОН

Конституция орқали давлат ўз бошқарувини енгиллаштиради, яъни инсон, жамият, давлат ўртасидаги ўзаро ҳуқуқ ва мажбуриятлар умумлашади ҳамда ҳуқуқий тартибга солинади. Глобаллашув даврида ҳаёт тез ўзгариб бормоқда. Яшаш таъминоти мураккаб тус олаётгани сир эмас. Шу боис, мамлакатнинг Бош қонун доимий ўзгаришда, янгиланишда бўлиши лозим. Агар у ҳаётнинг муносабатлардан ортда қоладиган бўлса, юридик кучи ва таъсирини йўқотади.

Ҳар бир фуқаро Конституция унинг ҳаётида тўсиқ бўладиган муаммоларни тўғридан-тўғри ҳал қиладиган, ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаб берадиган, ҳақиқий маънода ҳимоячиси бўладиган Бош қонун эканини англаши лозим. Шунингдек, Конституциянинг ҳар бир моддасини, нормаларини билиши ва онгли англаб етиши юзага келиши мумкин бўлган

тўсиқларни енгиб ўтишда асосий кўмакчи бўлишини тушуниши керак. Дунё конституциялари доимий янгиланишлар мавжиди ривожланиб, муҳим ҳаётнинг муносабатларини, инсонларнинг янги ҳуқуқ ва мажбуриятлар тизгинини тартибга солиб боради.

Давоми 3-бетда

КУН МАВЗУСИ

ЕРГА МУНОСАБАТИМИЗ ЎЗГАРМАСА

ОҚИБАТИ ҚАНДАЙ БЎЛАДИ,
НИМАЛАРНИ КУТИШ МУМКИН?

COP28
UAE

Қиш фасли бошланди. Одатда совуқ ҳарорат ва ёгингарчилик билан кечадиган мавсум йил сайин иликлашиб бормоқда. Куз ойларида ҳам ёгингарчилик нисбатан кам қузилди. Бу совуқни хуш кўрмайдиганлар учун айни муддаодек. Бошқа томондан, глобал иқлим ўзгаришлари оқибатлари сайёрамиз учун жиддий хавфга айланаётгани ташвишга солади. Айниқса, Орол муаммоси сабаб Марказий Осиёда вазият кескинлашиб бормоқда. Минтақада ҳаво ҳарорати охиши жаҳондаги ўртача кўрсаткичдан икки баробар кўп. Фавқулодда иссиқ кунлар сони ҳам икки қарра ортиб, музликлар майдонининг учдан бир қисми йўқолган.

Шундай долзарб муаммолар БМТ Иқлим ўзгариши бўйича конференцияси (COP28) иштирокчиларини яна бир нуктада жамлади. Улар жорий йил 30 ноябрь — 12 декабрь кунлари Дубай шаҳрида бўлиб ўтаётган 28-конференция доирасидаги Иқлим бўйича жаҳон саммитида экологик муаммоларни чуқур муҳокама қилиб, аниқ тақдирларни илгари суряпти. Давлатимиз раҳбари 1 декабрь куни бўлиб ўтган конференциянинг асосий ялпи сессиясида иштирок этар экан, иқлим ўзгаришининг салбий оқибатлари барқарор ривожланиш йўлида энг асосий таҳдидга айланишини таъкидлади.

Бу таҳдид барча давлатларга бирдек хавф солмоқда. Бир вақтлар

айрим мамлакатлардагина қузилган иқлим муаммолари бугунга келиб, сайёрамизни қамраб олмоқда. Ҳар бир давлат бу борада бир-бирига боғлиқ бўлгани ҳолда ечимларини ҳам, кураш чора-тадбирларини ҳам биргаликда излашига тўғри келяпти. Бу муаммоларнинг асосий қисми эса, аввало, озиқ-овқат хавфсизлигига бориб тақалади. Боиси, ҳаво ҳарорати ўзгаришидан тортиб, сув тақчиллиги, чўлланиш, қургўчилик, атмосфера ифлосланиши каби омилларнинг бари бевоқиф озиқ-овқат маҳсулотлари етиштиришда қийинчиликларни юзага келтирмоқда.

Давоми 4-бетда

ТААССУРОТ

Ўзбекистон – Озарбайжон: ДЎСТЛИК ВА ҚАРДОШЛИК АЛОҚАЛАРИ ҲАР ЖАБҲАДА ИЗЧИЛЛИК КАСБ ЭТГАН

Ўтган ҳафтада Ўзбекистон — Озарбайжон нодавлат нотижорат ташкилотлари биринчи ҳамкорлик форуми бўлиб ўтди. Озарбайжонда ўтказилган анжуманда Ўзбекистоннинг қатор нодавлат нотижорат ташкилотлари раҳбарлари ҳамда оммавий ахборот воситалари вакиллари иштирок этди.

Бугунги кунда Ўзбекистон ва Озарбайжон алоқалари ҳар томонлама ривожланиб, кенгайиб бормоқда. Бунда икки давлат раҳбарларининг ташаббус ва ғоялари асосидаги сайёра-ҳаракатлар жуда катта аҳамият касб этяпти.

Ўзбек ва озар халқи азалдан дўст. Дини бир, тили, анъаналари ўхшаш ва муш-

тарак. Кейинги йилларда умумий уйғунликдаги ана шу алоқалар жадал сурат билан янги босқичга кўтарилди. Сиёсий, иқтисодий, маданий, ижтимоий муносабатлар янада мустаҳкамланди. Олди-соти, борди-келди кўпайди. Муносабатлар, мулоқотлар майдони кенгайди ва жараён изчиллик билан давом этмоқда.

Давоми 5-бетда

ЎЗГАРИШЛАР ШУКУҲИ

ТЕЗ, ҚУЛАЙ, СОДДА ВА ШАФФОФ

Ўзбек-қирғиз чегара-божхона постларидаги бугунги ҳолатни шундай баҳолаш мумкин

Жорий йил сентябрь ойининг илк кунидан бошлаб, Ўзбекистон — Қирғизистон чегара-божхона постларида қўшимча ўтиш пунктлари очилди, ID карта билан ўтиш тартиби йўлга қўйилди. Айни кунда икки давлат ҳудудига кириш, чиқиш, транзит ўтиш, ҳаракатланиш ва унда бўлиб туриш учун идентификация картасидан фойдаланилаётгани туфайли давлат чегарасини кесиб ўтиш тизими янада соддалашди.

Давоми 2-бетда

“ЎЗБЕКИСТОН — 2030” СТРАТЕГИЯСИ

ИМТИҲОНГА ЭМАС, ҲАЁТГА ТАЙЁРЛАЙДИГАН МАКТАБЛАР

Мамлакатимиздаги ҳар бир фуқарога ўз салоҳиятини рўёбга чиқариши учун муносиб шароит яратиш масаласи “Ўзбекистон — 2030” стратегиясидан ҳам жой олди.

Унга мувофиқ, халқаро тажрибани ўрганиш, ўқитиш тизими ривожланган давлатларнинг энг яхши, мамлакатимизда ижтимоий-иқтисодий ўзига хослигини ифода эта оладиган жиҳатларни жорий этиш таълимдаги ислохотларнинг муҳим қисми бўлиб қолмоқда. Ишлаб чиқилган аниқ механизмлар асосида бу борада муайян ишлар қи-

лимоқда. Хусусан, ўқитиш тизими юқори баҳоладиган Финляндия, Сингапур, Буюк Британия, Жанубий Корея, Япония каби давлатлар таълимнинг энг афзал жиҳатлари ўрганилмоқда. Уларни мамлакатимизда жорий этишнинг муқобил йўллари ишлаб чиқилмоқда.

Давоми 5-бетда

БУГУННИНГ ГАПИ

ЭКИНЛАР ХАРИТАСИДАГИ АЗАЛИЙ НЕЪМАТЛАР

Мамлакатимиздаги сув ресурсларининг 20 фоизи ўзимизда, катта қисми қўшни давлатларда шаклланади. Иқлим ўзгариши оқибатида сув манбалари йил сайин камайиб бормоқда. Трансчегаравий дарёларни бошқариш бўйича вазият ҳам жиддий. Буларнинг таъсирида 2030 йилга бориб, юртимиздаги сув танқислиги 15 миллиард куб метрга етиши прогноз қилиняпти.

Юртимиздаги жами сув ресурсининг 90 фоизи қишлоқ хўжалигида сарфланыпти. Масалан, бир гектар пахта майдонини сугориш учун йилга 10-11 минг куб метр сув сарфлангани ҳолда, иқлими ва ери бизни-кига ўхшаш мамлакатларда бундан 2-3 баробар кам

сув ишлатилляпти. Бунга сувни тўғри бошқариш, исроф қилмаслик ҳисобига эришиляпти.

Президентимиз жорий йилнинг 29 ноябрь куни қишлоқ хўжалигида сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш ва йўқотишларни камайтириш чора-тадбир-

лари юзасидан ўтказган видеоселектор йиғилишида бу каби рақамларни келтирар экан, қилиниши лозим бўлган асосий вазифаларни белгилаб берди.

Дунё табиий ресурслари институти маълумотларига кўра, 2040 йилга бориб, Ер шарида 80 фоиз аҳоли сув танқислигига дуч келиши, 2050 йилга келиб, дунё аҳолиси 10 миллиардга етиши, озиқ-овқат маҳсулотига талаб 2013 йилдагига нисбатан 50 фоиз ошиши кутуляпти.

Марказий Осиё мамлакатлари ҳудудидида сув етишмовчилиги мунтазам қузилган. Минтақадаги дастлабки йирик шаҳарлар — Самарқанд ва Бухоро Зарафшон дарёси, Урганч ва Хива Амударё, Фарғона ёки Ахсикент Сирдарё бўйида барпо бўлгани ҳам бежиз эмас. Чунки бу ҳудудларда сув ҳамма нарсани белгиллаган, деҳқончилик турмуш тарзи ва озиқ-овқат ҳамда атроф-муҳит билан узвий боғлиқ бўлган. Шунинг учун ҳам аҳоли фақат сув бўлган жойларда яшаб келган.

Давоми 4-бетда

ЖАҲОН СТАНДАРТИГА МОС АВТОМОБИЛЬ ЙЎЛИ

2

www.yuz.uz

yuz.uznews

yuz_official

yuz.uz_news

ЎЗГАРИШЛАР ШУКУҲИ

ТЕЗ, ҚУЛАЙ, СОДДА ВА ШАФФОФ

ЎЗБЕК-ҚИРҒИЗ ЧЕГАРА-БОЖХОНА ПОСТЛАРИДАГИ БУГУНГИ ҲОЛАТНИ ШУНДАЙ БАҲОЛАШ МУМКИН

Бошланиши 1-бетда

Андижон вилоятида Мингтепа ва Хонобод чегара-божхона постлари узоқ йиллик танаффусдан сўнг замонавий мезонлар асосида фаолиятини қайта бошлади. Бу ўзаро борди-келди, савдо, туризм йўналишларида янги имкониятлар эшигини очмоқда.

Янги чегара-божхона пости фаолияти йўлга қўйилиши асосида аҳоли ва транспорт ҳаракати билан боғлиқ қўллаб қўлайликлар яратилди. Нафақат паспорт, балки ID карта билан ўтиш учун керакли шарт-шароит, ахборот тизимлари фаолияти йўлга қўйилди. Она-бола хоналари, ногиронлар ва транспорт ҳаракатлари, назорат қилиш ҳудудларида ишга тушди.

Марҳамат туманидаги Мингтепа чегара-божхона пости Қирғизистоннинг Ўш вилояти Аравон тумани чегарасида жойлашган. Кундузи фаолият юритувчи халқаро мақомдаги мазкур постдан бир кунда 2-3 минг фуқаро, 200 дан ортиқ автотранспорт воситаси ўтиши ва қайтиши мумкин.

— Ўшбу пост 2009 йилда ёпилган эди, — дейди Мингтепа чегара-божхона ўтказиш пункти инспектори, божхона хизмати капитани Баҳодиржон Ашурлиев. — Ўзаро борди-келди, экспорт-импорт билан боғлиқ ташқи иқтисодий фаолият турларини ривожлантиришда мазкур масканнинг ўрни катта. Аввало, икки мамлакат ҳудудидаги бошқа божхона-чегара постларида юзага келган турли тирбандликларнинг олдини олиш имкониятини беради. Бундан ташқари, чегаравий савдо ва транспорт алоқаси ривожланиши ҳисобига нафақат Андижон вилояти шаҳарлари, балки Фарғона, Қува, Маргилон ва Қўқондан Ўшгача бўлган масофани қисқартириб, аҳоли ва тижорат тармоқлари учун транспорт қатновини оsonлаштириш ва арзонлаштиришга хизмат қилади.

Айтишларича, шу кунга қадар Қирғизистоннинг Аравон туманидан қўшни Марҳамат туманига Қизилқия ўтказиш пункти орқали 180 километр, Маданият божхона ўтказиш пункти орқали 300 километрдан ортиқ йўл қорилган. Йўлдаги тирбандлик, соатлаб навбатда туриш

билан боғлиқ овозагарчилик қўллаб-қўлайликларга сабаб бўлган. Энди буларга барҳам берилди.

— Марҳамат туманидаги Қоракўрғон қишлоғидан Аравон туманидаги Чекобод овулига келин бўлиб тушганман, — дейди Зухраҳон Байдилова. — Икки қишлоқ ораси нари борса 8-10 қақирим. Бир ариқдан сув ичамиз. Лекин бу ердан ўтиб, қариндошлардан ҳол-аҳвол сўраш имкониятимиз йўқ эди. Отам вафот этганда бошқа йўллар орқали айланиб, жанозага етиб кела олмади қолганимни ҳануз аччиқ кўз ёш билан эслайман. Энди истаган пайтда яқинларимни кўргани келяман. Улар ҳам тез-тез бориб турибди. Айниқса, ID карта

турли муаммоларга дуч келган. Олис йўл, қоғозбозлик, узоқ навбат кутиш тадбиркор силласини қуритган.

— Мингтепа чегара-божхона пости очилгани ички ва ташқи бозорга маҳсулот сотиш ҳажминини ошириш, турларини қўпайтиришга хизмат қилмоқда, — дейди тадбиркор. — Бу ердан умумий қиймати 5 минг долларгача бўлган ҳунарамандлик маҳсулотларини олиб ўтиш, сотиш имконияти бор. Авваллари маҳсулот сотиш учун ҳафталаб вақт йўқотганимиз, турли овозагарчиликларга дуч келганимиз. Энди бир кунда сотиб, ортимизга қайтаёмиз. Оилавий корхонамиз фаолиятини янада кенгайтиришни кўзлаб турибман. Чунки

тизими йўлга қўйилгани чегара постидан ўтиш жараёنларини янада тезлаштирди.

Марҳамат туманидаги Қоракўрғон қишлоғида яшовчи Азизахон Эргашева эчки жунидан рўмол тўкиш билан шуғулланиб келади. Шу кунга қадар оилавий корхонасида ишлаб чиқарилган маҳсулотларини қўшни давлатга олиб бориб сотишда

ташқи бозорда табиий хомашёлардан тайёрланган маҳсулотимизга талаб юқори. Бу қўшимча иш ўринлари яратиш, аҳоли фаровонлигини оширишга хизмат қилади.

— Бу кунларни орязқиб кутганимиз, — дея сўхбатга қўшилди Марҳамат туманидаги “Гаргар” маҳалла фуқаролар йиғини нуронийлар кенгаши фаоли

Мухаммадзокир Эргашев. — Мустақиллигимизнинг 32 йиллик байрами кунларида ишга туширилган замонавий ўтказиш пункти одамлар ҳаёт тарзига янги нафас олиб кирди, десам муболага бўлмайти. Чунки 16 йилдан бундан қўл узатса еттулик жойга бориб-келиш, яқинларимиздан хабар олиш имкониятига эга эмасдик. Энди ҳаммаси ўзгарди. Ўзаро борди-келди, савдо-сотик, туризм билан боғлиқ янги ташаббуслар қўлоч ёймоқда. Яна бир муҳим жиҳат, маҳалламиз аҳли яқинларидан хабар олиш учун ноқўнуний йўллар орқали ўтишга ҳаракат қилиб, жиноят содир этгани ҳам бор ҳақиқат. Бугун бундай салбий ҳолатлар барҳам топди. Истаган вақтда қўшни республикага кириб-чиқиш имконияти яратилди.

Ўзбекистоннинг энг шарқий ҳудуди ҳисобланган Хонобод шаҳрида жойлашган Хонобод чегара-божхона пости ҳам икки мамлакат аҳолиси ўртасида ўзаро борди-келди, транспорт логистикаси,

савдо-сотик ишларини янги босқичга олиб чиқмоқда.

Аввал 1,3 гектар майдонни эгаллаган пост бугунги кунда 2,2 гектар майдонда қайта ташкил этилди. Узлуксиз фаолият юритувчи халқаро мақомдаги постда кунига 9-10 минг фуқаро ҳамда 300 тагача автотранспорт воситаси ҳаракатланиши учун имконият бор. 1 сентябрдан икки давлат фуқаролари ID карта орқали кириб чиқапти. Энди штамплар қўйилангача бўлиб кетган хорижга чиқиш паспортларини қайта-қайта алмаштиришга ҳоҳат қолмади.

хизматлари нархлари юқорилиги ишлаб чиқариш билан боғлиқ харажатлар ошиб кетишига сабаб бўлган. Бу бозоримизга салбий таъсир кўрсатган. Айни кунда қўшниларимиздан маҳсулот харид қилганимиз, иш ўрганиб, малака оширяпмиз.

Ўзбекистон чегара пости томон ҳаракатланиб келаётган автомашина эътиборимизни тортди. Ҳайдовчи машинани белгиланган жойга тўхтатди. Санокли сонилар ичида ҳужжатларни расмийлаштириб, ҳаракатини давом эттирди.

— Қўрғонтепа туманидаги синглимдан хабар олгани кетяпмиз. Тўй бошлаб қўйибди, — дейди Сузоқ қишлоғи Исроилжон Абдуллаев. — Наридан бора, 30 километр йўл юриб, манзилга етиб оламиз. Авваллари униқига бориш учун 150 километрдан ортиқ йўл босиб, уч кунлаб вақт йўқотганимиз. Энди шахсий машинамизда ҳаракатланиш имкониятига эга бўлдик. Божхона-чегара постида аҳоли ва транспорт ҳаракатлари билан боғлиқ барча шароитлар яратиб берилгани ортиқча расмиятчилик, вақт йўқотиш билан боғлиқ муаммоларга чек қўйди.

— Синглим Қирғизистонга келин бўлиб тушган, тўй-маъракалар, яхши-ёмон кунларида ёнида бўлишга интиламиз, — дейди хонободлик Ҳумоюн Абдуллаев. — Мана, чегаралар очилди, бемалол борди-келди қилаямиз. Илгари чегарадан ўтиш учун хорижга чиқиш паспорти талаб қилинар, постда муҳр босиларди. Энди ID картанинг ўзи кифоя. Одамларнинг бири-бирига ишончи ошди, меҳр-муруват қучаймоқда.

— Бозор-ўчарга бориш, техника усталари ёки шифокорларга ишимиз тушганда Хонободга келишни хоҳлаймиз. Ўзбекистонда дўстларим кўп, улар билан борди-келди қиламиз. Баъзида бир кунда икки-уч марта кириб чиқишга тўғри келади. Авваллари ҳар бир фуқаро паспортдаги қайдлар божхона-чегара постида кетма-кетликда компьютерларга қайд этилган. Бу бирмунча вақт йўқотиш, навбат кутишларга сабаб бўлган, — дейди Сузоқ қишлоғида яшовчи Илёмбек Нўмонжонов. — Энди ҳамма жараён ID карта орқали амалга оширилаётгани тўғрисида келиб-кейтиш билан боғлиқ ҳужжатларни расмийлаштириш сифат жиҳатидан яхшиланди.

Хулоса қилиб айтганда, Ўзбекистон — Қирғизистон ўртасида йўлга қўйилган узвий ҳамкорлик, яхши-юшаничилик одамлар ҳаёт тарзини ўзгартириш, меҳр-муҳаббат ришталарини мустаҳкамлашга хизмат қилаётгани билан янада аҳамиятлidir.

Расулжон КАМОЛОВ,
“Янги Ўзбекистон мухбири

Шерзод ҚОРАБОЕВ олан суратлар.

ИНСОН ВА ТАБИАТ

ЭКОЛОГИК ҲУҚУҚЛАР — БУГУН ВА КЕЛАЖАГИМИЗ КАФОЛАТИ

Хайрулло ҒАФФОРОВ,
Олий Мажлис Қонунчилик
палатаси Спикери ўринбосари

Халқимиз юксак сиёсий онги, ҳуқуқий маданияти ва дунёқарабини намоян этиб, умумхалқ референдумида қабул қилган янги тахрирдаги Конституциямиз мазмунига ислохотларимиз негизини ташкил этувчи “Инсон қадрини учун” ғояси чуқур сингдирилган. Бош қонунимизнинг салмоқли қисми фуқароларнинг асосий ҳуқуқлари, эркинликлари ва бурчларига тааллуқли бўлиб, инсон қадр-қиммати, шаъни ва гурури барча соҳаларда биринчи ўринда туриши ифодасини топган. Хусусан, унда экологик ҳуқуқлар ас эътибор билан қўйилган.

Атроф-муҳит инсон саломатлиги ва ҳаётига таъсир қилувчи муҳим омил. БМТ маълулотларига қўра, инсон саломатлиги кўп жиҳатдан атроф-муҳит ҳолатига боғлиқ. Қўлай атроф-муҳит табиий заҳиралар қисқараётган, глобал иқлим ўзгариши, экология ва табиат билан боғлиқ муаммолар инсоният келажагига таҳдид солаётган ҳозирги даврда янада долзарб аҳамият касб этмоқда.

Шу боис, кўпгина ривожланган давлатларда ушбу муаммо кенг муҳокама этилмоқда ҳамда конституцияларга экология, атроф-муҳит муҳофазасига оид янги нормалар киритилмоқда. Янги тахрирдаги Конституциямизда ҳам фуқароларнинг қўлай экологик муҳитда яшаш, табиий ресурсларга, улардан оқилона фойдаланишга бўлган ҳуқуқи мустаҳкамлангани, улар давлат муҳофазасида экани кафолатланган.

Масалан, унда ҳар қим қўлай атроф-муҳитга, унинг ҳолати тўғрисидаги ишончли ахборотга эга бўлиш ҳуқуқига эгалиги, давлат фуқароларнинг экологик ҳуқуқларини таъминлаш ва атроф-муҳитга зарарли таъсир кўрсатишига йўл қўймаслик мақсадида шаҳарсозлик фаолияти соҳасида жамоатчилик назоратини амалга ошириш учун шарт-шароитлар яратиши белгиланган.

Шунингдек, давлат барқарор тараққиёт принциплари мувофиқ, атроф-муҳитни

яхшилаш, тиклаш ва муҳофаза қилиш, экологик мувозанатни сақлаш чора-тадбирларини амалга ошириши, Оролбўйи минтақасининг экологик тизимини муҳофаза қилиш ҳамда тиклаш, минтақани ижтимоий ва иқтисодий жиҳатдан ривожлантириш юзасидан чоралар кўриши мустаҳкамлаб қўйилди. Бу йўналишда амалий ишлар ҳам изчил давом этяпти. Хусусан, 2018 йилдан шу кунга қадар Орол тубининг 1,7 миллион гектариди кўкаламзорлаштириш ишлари бажарилди. Оролбўйидаги мураккаб экологик вазиятни юмшатиш, аҳоли генотипини муҳофаза қилиш, саломатлигини яхшилаш ҳамда ушбу ҳудудда барқарор ривожланишни таъминлашга қаратилган кенг кўламли лойиҳалар амалга оширилаётган.

Ҳар қим соғлом ва қўлай атроф-муҳитга, унинг ҳолати ҳақидаги ҳаққоний ахборотга эга бўлиши бўйича қиритилган нормалар эса табиатга таъсири кучли бўлган субъектлар ҳамда мансабдор шахсларнинг табиат ҳимояси учун масъулиятини кескин оширишга хизмат қилади.

Янги тахрирдаги Конституциямизда шаҳарсозлик ҳужжатлари лойиҳалари қонунда белгиланган тартибда жамоатчилик муҳокамасидан ўтказилиши ҳам қатъий белгиллаб қўйилди. Буларнинг барчаси атроф-муҳит муҳофазасини таъминлашда фуқаролик

жамияти институтларининг ўрни, роли ва фаоллиги ошишига хизмат қилади.

Бош қонунимизда “Фуқаролар атроф табиий муҳитга эҳтиёткорона муносабатда бўлишга мажбурдирлар”, деб белгиллаб қўйилган. Бу, фуқаролар ер, сув, ўрмон, ер ости бойликлари, ҳайвонот ва ўсимликлар дунёси ва бошқа табиий заҳиралардан оқилона фойдаланиши, уларни тиклаш ва муҳофаза қилиши ҳамда бу мажбуриятни ўз вақтида бажаришини тақозо этади.

Конституциямизда мулкдор ўзига тегишли бўлган мол-мулкка ўз хоҳишича эгаллик қилиш, ундан фойдаланиш ва тасарруф этиши, мол-мулкдан фойдаланиш атроф-муҳитга зарар етказмаслиги, бошқа шахсларнинг ҳаётини ва давлатнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини бузмаслиги белгиланган. Бу эса ҳар қандай мулк эгаси, мулкдор тегишли мулкдан фойдаланишда амалдаги экологик қонун талаблари ва мажбуриятларини бажариш ҳамда уларга тўлиқ риоя этиши лозимлигини аниқлатади.

Бош қонунимизда ер, ер ости бойликлари, сув, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси ҳамда бошқа табиий ресурслар умумийлиги бойлик, улардан оқилона фойдаланиш ва улар давлат муҳофазасида экани мустаҳкамланган. Ушбу конституциявий норма билан экологик фаолиятнинг асосий принциплари ифодаланган.

Табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш зарур. Экология ҳуқуқида оқилона деганда, табиий ресурслардан экологик норматив ва стандартларга қатъий риоя этган ҳолда фойдаланиш тушунилади. Табиат объектлари ва ресурслар давлат томонидан қўриланади. Бу давлат табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш ва муҳофаза қилишни таъминлашнинг ҳамда жисмоний ва юридик шахсларнинг экологик ҳуқуқ ва манфаатларига, шунингдек, экологик ҳуқуқ-тартиботга риоя этилишини кафолатлашини аниқлатади.

Янги тахрирдаги Конституциямиз юртимиз ва халқимизнинг эртанги фаровон ҳаёти учун мустаҳкам ҳуқуқий асос, ишончли кафолат ҳамда барқарор иқтисодий, хавфсиз давлат, самарали бошқарув ва ижтимоий барқарор муҳитнинг мустаҳкам пойдевори бўлиши билан бирга, фуқароларимизнинг қўлай атроф-муҳитга бўлган экологик ҳуқуқларининг мустаҳкам кафолати ҳамдир.

ЖАҲОН СТАНДАРТИГА МОС АВТОМОБИЛЬ ЙЎЛИ

“А-380” русумли “Ўздор — Бухоро — Нукус — Бейнеу” халқаро автомобиль йўли қурилиши жадал суръатларда олиб борилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 30 декабрдаги “2023-2025 йилларда Ўзбекистон Республикасининг иқтимоий ва ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорига асосан, Осиё инфратузилмавий инвестициялар банки иштирокида мазкур автомобиль йўлининг Бухоро вилояти ҳудудидан ўтган 150-228 километр оралиғидаги 78 километр қисmini реконструкция қилиш лойиҳасини амалга ошириш кўзда тутилган.

— Лойиҳанинг умумий қиймати 207,2 миллион АҚШ долларини ташкил қилади, — дейди Бухоро вилоят автомобиль йўллари бош бошқармаси бош муҳандиси Ҳасан Шероф. — Хитойнинг “CRBC ва СССР Third Highway Engineering Co. Ltd” қўшма корхонаси халқаро аҳамиятдаги йўл иншоотининг цемент-бетон қопламасини қуриш ишларига бош пудратчи этиб тайинланган. Бу лойиҳа амалиётини 2025 йил охирига қадар тўлиқ якунига етказиш чоралари қўрилмоқда.

Айни кунларда мазкур автомобиль йўлининг 228-315 километри оралиғидаги 87 километр йўл қисmini мукамал реконструкция қилиш лойиҳаси якуний босқичда. Лойиҳани тўлақонли амалга ошириш муддати 2020-2023 йилларга мўлжалланган.

Халқаро аҳамиятдаги йўл таъмири лойиҳаси вилоятда Бухоро, Ромитан, Жондор ва Пешку туманларидан ўтган автомагистрал йўлида олиб бориляпти. Лойиҳанинг умумий қиймати 184,8 миллион доллар. Шундан Осиё Тараққиёт банкнинг маблағи — 131 миллион долларини, Ўзбекистон Республикасининг улуши эса 53,8 миллион долларни ташкил этмоқда.

— Лойиҳа доирасида қайтадан қуришга тушган жами 15 та кўприкнинг 13 тасида қурилиш ишлари тўлиқ якунланди, — дейди бошқарма бош муҳандиси Фаруҳ Деҳқонов. — Автомобиль қатнови йўлга қўйилган. Айнан мазкур автомобиль йўлининг 368,1 километр қисмида “Ўнг қирғоқ” коллектори устидан янги кўприк қуриш белгиланган. Объектнинг умумий қиймати 26 миллион 535 миллион сўм бўлиб, 2023 йил учун буюртмачи ва пудратчи Навоий кўприклардан фойдаланиш унитар корхонаси ўртасида 14,1 миллион сўмга тенг шартнома тузилган. Жорий йилнинг ўтган даври давомида пудратчи томонидан кўприкда белгиланган иш бажарилиб, иншоот фойдаланишга топширилган.

Шунингдек, қолган 2 та кўприкда асосий қурилиш-монтаж ишлари якунига етказилмоқда ва ҳадемай бў ўтказгичлар ҳам ишга туширилиши режалаштирилган. Умуман, бу лойиҳага мувофиқ, жорий йил якунига қадар асосий қурилиш ишлари якунланади. Биринчи босқичда 78 километр, яъни “Жўйзар” кўпригидан Қоровулбозор кенгликлари бўйлаб қўшни вилоятнинг Муборак тумани чегарасигача, иккинчи босқичда эса “Жўйзар” кўпригидан Газли шаҳарчаси бўйлаб Хоразм вилояти чегарасигача бўлган 87 километрдан иборат лойиҳа — кенг ва раvon йўл жаҳон стандартларига мос, сифатли қуриб битказилди.

Натижада бу раvon йўл кўп йиллар халқимизнинг узоғини яқин, оғирини енгил қилади.

ЎЗА суратлари.

8 ДЕКАБРЬ — ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯСИ КУНИ

ОРТГА ҚАЙТМАС ИСЛОҲОТЛАРНИНГ МУҲИМ ИФОДАСИ

**Қаҳҳор ЖУМАЕВ,
Қонунчилик ва ҳуқуқий
сиёсат институти
етакчи илмий ходими**

Бозор иқтисодиётига асосланган ҳар бир давлатда ердан хусусий мулк сифатида фойдаланиш тизими жорий этилгани, ер ҳақиқий товар сифатида бозор муомаласига киритилиши учун имконият яратилгани иқтисодиётни тараққий эттириш ҳамда тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришнинг асосий омилларидан бири ҳисобланади. Бироқ мамлакатимизда узоқ йиллар мобайнида ерга нисбатан хусусий мулкнинг тўлақонли жорий этилгани ҳақиқий мулкдорлар қатлами шаклланишига тўғанок бўлди.

Кўп йиллар давомида юридик ва жисмоний шахсларга тегишли бўлган ер участкалари давлат ва жамият эҳтиёжлари баҳонасида олиб қўйилган. Уларда joyлашган бино-иншоотлар бузилиб, мулк эгасини қаноатлантирмайдиган маблаг (компенсация) берилган. Берилмаганлари ҳам топилади. Бу эса юртимизда жиддий ижтимоий-иқтисодий муаммоларни юзага чиқарди, арзимаган пул эвазига мол-мулкдан маҳрум бўлган одамларда давлатга нисбатан норозилик кайфиятини кучайтирди.

Кейинги йилларда инсон манфаатларини қўзлаб амалга оширилаётган ислохотлар натижасида бу муаммоларга ечим топилди. Хусусан, янги тахрирдаги Конституциямизда ер участкалари хусусийлаштирилиши мумкинлиги борасидаги ҳуқуқий норма акс этиши мазкур йўналишдаги ислохотлар аҳамиятини янада оширди ва соҳадаги янгиланиш жараёнлари ортага қайтмас эканини белгилаб берди. Юқоридаги конституцийий нормага асосан, энди хусусий мулк бўлган ер участкасининг эгаси ҳақиқий мулкдор сифатида уни сотиш, ҳада қилиш, айирбошлаш, гаровга қўйиш ва ҳатто мерос қилиб қолдириши мумкин.

Бунинг натижасида ўтган қисқа даврда қўзлаб ер участкалари жисмоний ва юридик шахслар томонидан хусусийлаштирилди ёки тадбиркорлик мақсадида ижарага олинди. Бу эса, ўз навбатида, тадбиркорлик субъектларига қўшимча капитал яратиш имкониятини берди. Пировайда жамиятимизда қўшимча иш ўринлари яратилди ҳамда муайян аҳоли бандлиги таъминланди.

Давлат активларини бошқариш агентлиги маълумотига кўра, биргина 2023 йилининг 9 ойи давомида "Е-аукцион" электрон тизими орқали республика бўйича қиймати 102,2 миллиард сўмга тенг бўлган 4068 та ер участкаси жисмоний ва юридик шахсларга мулк ҳуқуқи асосида сотилди.

Ердан хусусий мулк сифатида фойдаланиш борасидаги янгича таъминланган амалиётда жорий этилиши Ўзбекистон шароитида муҳим иқтисодий илҳот қандай бўлади. Бу ўзгаришларга бозор муносабатларини ривожлантириш, фуқаролар ва юридик шахсларнинг ерга бўлган ҳуқуқини ишончли ҳимоя қилиш зарурати туртки бўлди. Шу билан бирга, ушбу қонданнинг Бош қонунда акс эттирилиши давлатнинг сиёсий иродасини ифода этди ва бу борадаги вазифасини янада кучайтирди. Чунки ерни хусусийлаштириш тўғрисидаги қонда соҳавий нормадан конституцийий-ҳуқуқий нормага айланди.

Ўз навбатида, унинг Конституцияда белгиланиши фуқароларнинг ҳуқуқлари таъминлангани ҳамда ердан хусусий мулк сифатида фойдаланиш борасидаги ҳуқуқлари давлат томонидан қаноатланишини аниқлатади.

Қўзлаб давлатларнинг бош қонунларида бу каби нормаларни кўриш мумкин. Масалан, Италия, Греция, Руминия, Литва, Россия ва Қозғоғистон каби давлатлар конституцияларида ер участкалари фуқароларга хусусий мулк сифатида берилиши мумкинлиги тўғрисидаги нормалар мавжуд. Бу эса Конституциямизга шу йўналишда киритилган ўзгаришлар халқрога тажрибага йўғун эканини аниқлатади.

Ўзбекистонда 2021 йилда "Қишлоқ ҳўжалигига мўлжалланмаган ер участкаларини хусусийлаштириш тўғрисида"ги қонун қабул қилинган. Қонун асосида жисмоний ва юридик шахсларга ер участкаларини хусусийлаштириш бериш тартиби жорий этилган, фақат қишлоқ ҳўжалигига мўлжалланмаган ер участкаларини хусусийлаштириш белгиланган.

Бу қонундангидан фарқли ўлароқ, янги тахрирдаги Конституцияда хусусийлаштирилиши мумкин бўлган ер тоифаси бўйича чеклов белгиланмади, балки умумий ва кенг маънода ер участкалари хусусийлаштирилиши мумкинлиги назарда тутилди. Бу, ўз навбатида, ушбу конституцийий норманинг аҳамиятини янада оширади.

Янги тахрирдаги Конституция ердан хусусий мулк сифатида фойдаланишда муайян шартларни назарда тутмоқда. Жумладан, ер ўндан оқилона фойдаланишини ва уни умуммиллий бойлик сифатида муҳофаза қилишни таъминловчи шартлар асосида хусусийлаштирилиши мумкинлиги белгиланди. Бу фуқароларга ердан хусусий мулк сифатида фойдаланиш имконини бериш билан бирга, уларга муҳим конституцийий мажбурият юкламоқда. Чунки ер умуммиллий бойлик ва чекланган табиий ресурс бўлиб, мулкдор ўндан ўз хоҳишича ва ҳўжасизларча фойдаланиши мумкин эмас.

Юқорида санаб ўтилган конституцийий нормалар хусусийлаштирилган ердан самарали фойдаланишни ҳамда уни келажак авлодларга безавол қолдирилишини таъминлашда муҳим ҳуқуқий восита бўлиб хизмат қилади.

Ер участкаларини хусусийлаштириш тўғрисидаги қонданнинг Бош қонунда акс эттирилиши бу борада бошланган ислохотларнинг ортага қайтмаслигини таъминлашда ўта муҳим. Ўшунинг норма мазкур йўналишдаги ислохотларнинг натижадорлигини таъминлашда мустаҳкам ҳуқуқий пойдевор бўлади.

**Шерзод ЗУЛФИҚОРОВ,
юридик фанлар доктори,
профессор**

Бошланиш 1-бетда

Бу ўринда АҚШ Мустақиллик декларацияси асосчиларидан бири Томас Жефферсоннинг мулоҳазаси диққатимизни тортади. Унинг тахминича, ҳар 19 йилда конституциялар ўзгариши керак, негаки шу вақт орасида аҳолининг қарийб ярми янгиланади ва амалдаги Конституция унинг қизиқишларини тўлиқ қамраб ололмайди.

Конституциямиз 1992 йилда қабул қилинганидан бўён киритилган ўзгариш ва қўшимчаларнинг қарийб барчаси, асосан, давлат ва жамият қурилиши, жумладан, парламент, Президент, ҳукумат фаолияти, сайлов тизими, маҳаллий бошқарув, суд ва бошқа органлар фаолиятига тааллуқли бўлган.

Жорий йил 30 апрелда янги тахрирдаги Конституциямиз мамлакатимиз тарихида ilk бор референдум йўли билан қабул қилинди. Бош қонунимиз моддалари амалдаги 128 тадан 155 тага, нормалари эса 275 тадан 434 тага кўпайди. Шу тариқа унинг 65 фоизи халқимиз тақлифлари асосида янгиланди.

Ўз навбатида, Конституцияга киритилган нормаларнинг ярмидан кўпи инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш қафолатларини кучайтириш ва механизмларини мустаҳкамлашга қаратилгани, давлатнинг халқимиз олдидаги мажбурияти 3 баробар ошганини алоҳида эътироф этиш зарур.

Янги тахрирдаги Конституциямизда Ўзбекистон ҳуқуқий давлат экани белгиланди. Бу Конституция ва қонун устуворлигига асосланган давлат, деганидир. Бундай давлатда мансабдор шахслар ҳокимиятни хоҳлаганича ўзлаштира олмайдди, ўзи билганича қарорлар қабул қилмайдди. Барча давлат органлари фақат қонунда белгиланган ваколатлардан келиб чиқиб ҳаракатланади.

Ҳуқуқий давлатда барча фуқаролар бир хил ҳуқуқ ва эркинликларга эга бўлиб, жинси, irqи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахси ва ижтимоий мавқеидан қатъи назар, қонун олдида тенглиги таъминланади.

Ҳуқуқий давлат кўринишларини қатор тамойиллар билан изоҳлаймиз. **Биринчидан**, Конституция ва қонун устуворлиги, **иккинчидан**, инсон ҳуқуқ ва эркинликларига риоя этиш, уларни ҳимоялаш ва таъминлаш, **учинчидан**, фуқаро ва давлатнинг ўзаро масъуллиги, **тўртинчидан**, амалда ҳокимиятлар бўлиниши принципи таъминланиши, **бешинчидан**, суд мустақиллиги, **олтинчидан**, ҳуқуқий онг ва маданиятнинг юқори даражада экани ва бошқа белгиларни кўрсатиб ўтиш мумкин.

Конституциямизнинг олий юридик кучга эга бўлиб, тўғридан-тўғри амал қилиши ва мамлакатнинг бутун ҳудудида қўлланиши ҳуқуқий давлатнинг муҳим ва асосий кўринишларидан бири. Боиси, Конституция нормаларининг тўғридан-тўғри ишлатилиши конституцийий ислохотларнинг муҳим ва долзарб эканидан далолат беради. Негаки, Бош қонун нормалари жамиятдаги муҳим муаммоларни тўғридан-тўғри тартибга солиса, инсон манфаатларига хизмат қилсагина, унинг юридик кучи, таъсири сезилади ва эътироф этилади.

Конституциянинг мамлакат ҳаётида бевосита амал қилишини учта хусусиятга қараб баҳолашимиз мумкин. **Биринчиси**, фуқаро Конституцияда белгиланган ҳу-

қуқ ва эркинликларидан тўғридан-тўғри фойдаланиши, **иккинчиси**, барча субъектларнинг Конституцияда белгиланган талаб ва мажбуриятларга риоя қилиши, **учинчиси**, ваколатли давлат органларининг конституцийий нормаларни қўллаш ва ижросини таъминлаши, айниқса, суд органларининг роли кескин кучайиши.

Бу фуқароларимиз ўз ҳуқуқларини бевосита ҳимоя қилишига йўл очади, судлар инсон ҳуқуқлари ҳимоясига оид муайян ишларни кўраётганида Конститу-

ция нормаларини тўғридан-тўғри қўллаш имкониятини яратади, барча даражадаги давлат ташкилотлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва улар мансабдор шахслари ўз фаолиятида инсон ҳуқуқларига бевосита амал қилиши қондасини қўллаш шартлиги масъулиятини ҳис қилади.

Конституциямизда фуқаро ва давлат ўртасидаги ўзаро ҳуқуқ ва мажбуриятларни белгилаш, инсоннинг ҳуқуқ ва эркинликлари бевосита амал қилиши, ҳуқуқий таъсир чоралари мутаносиблик принципига асосланиши, қонунчиликдаги ноаниқликлар инсон фойдасига ҳал этилиши каби муҳим қондалар тизимлаштирилган ҳолда белгиланди. Бу эса инсон ҳуқуқ ва эркинликларини тўғридан-тўғри амал қилиши, давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, мансабдор шахсларнинг инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиши олий мақсадга айланётганидан далолатдир.

Ҳуқуқий давлатда барча муносабатлар аниқ қондалар билан тартибга солинган бўлиши керак. Аммо ҳаётда давлат ва инсон ўртасидаги айрим муносабатлар ечими қонунчиликда кўрсатилмаган ёки ноаниқликларга сабаб бўладиган ҳолатлар мавжуд. Бунда муаммо кимнинг фойдасига ва қандай тартибда ҳал қилиниши муҳим аҳамият касб этади.

Дейлик, Солиқ кодексининг ўзида муайян бир масала юзасидан турлича норма белгиланган бўлиши ёки тадбиркорликка оид битта қонунда бошқа норма, иккинчи қонунда бошқа норма келиши мумкин. Бунда, табиийки, солиқ органи давлат фойдасига, фуқаро эса ўз фойдасига талқин қилинишини хоҳлайди. Янги тахрирдаги Конституцияда шундай номувофиқликлар давлат эмас,

“

ИНСОН ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИ БИЛАН БОҒЛИҚ КўПЛАБ НОРМАЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИНИШИ МУМКИН, АММО МАЗКУР ҲУҚУҚЛАРНИ ТАЪМИНЛАШ ҲАМДА КАФОЛАТЛАШ, АЛБАТТА, ДАВЛАТ ОРГАНЛАРИ ЗИММАСИГА КАТТА МАСЪУЛИЯТ ВА ЖАВОБГАРЛИК ЮКЛАЙДИ. ШУНГА МОС ТАРЗДА ДАВЛАТ ОРГАНЛАРИНИНГ ВАКОЛАТ ВА ФУНКЦИЯЛАРИНИ МУВОФИҚЛАШТИРИШ, КЕНГАЙТИРИШ МАСАЛАСИ ҲАМ МУҲИМ АҲАМИЯТ КАСБ ЭТАДИ.

шахсни ушлаш чоғида унинг ҳуқуқлари ва нима сабабдан ушлангани сода тилда тушунтирилиши шартлиги, шахс суднинг қарорига қадар кўпи билан қирқ саккиз соатдан ортқ ушлаб турилиши мумкин эмаслиги, мамлакат бўйлаб эркин ҳаракатланиш каби янги нормалар ўрин олди. Бу нормалар фуқароларнинг қонлиқ ҳаётида дуч келадиган муаммоларни тўғридан-тўғри тартибга солишга қаратилгани билан аҳамиятлидир.

Яқин-яқингача судланганлик факти нафақат бир шахс, яъни судланган фуқарога, балки унинг оила аъзолари, қариндошлари ҳаётига салбий таъсир кўрсатиш ҳолатлари қузатилади. Ҳеч бир ҳолатда инсон яқинлари йўл қўйган ҳатолар учун жавоб бериш мантиқан оқлаб бўлмайдиган ҳолатдир. Шу боис, янги тахрирдаги Конституциямизда шахсининг судлангани ва бундан келиб чиқадиган ҳуқуқий оқибатлар унинг қариндошлари ҳуқуқларини чеклаш учун асос бўлмаслиги қатъий белгилаб қўйилди.

улар 14 та ҳудуддан тенг миқдорда 4 нафардан Жўқорги Кенгес ва маҳаллий кенгашлар мажлисларида депутатлар орасидан сайланади, Сенатнинг 9 аъзоси бевосита Президент томонидан тайинланади.

Иккинчидан, ҳукуматнинг Олий Мажлис ва Президент олдидаги масъулиятини кучайтириш ҳисобида Вазирлар Маҳкамасининг масъулият ва жавобгарлиги сезиларли даражада кучайтирилди, ҳукуматнинг мақоми ўзгарди, парламент қўйи палатасининг ҳукумати шакллантиришдаги иштироки кенгайтирилди.

Энди вилоят, туман, шаҳар ҳокими лавозимини эгаллаб турган шахс бир вақтнинг ўзида халқ депутатлари маҳаллий кенгаши раиси лавозимини эгаллаш мумкин эмаслиги тўғрисидаги норма қатъий белгилаб қўйилди. Маҳаллий ҳудудларда иккита алоҳида мустақил тузилмага битта шахсининг раҳбарлик қилишига конституцийий жиҳатдан чек қўйилмоқда.

Учинчидан, янги тахрирдаги Конституциямизда судьялар мустақиллиги, одил судлов тизимини демократлаштиришнинг конституцийий асослари Конституция ва қонун устуворлигини таъминлашнинг муҳим шартлари сифатида сезиларли даражада мустаҳкамланди. Судьялар дахлсиз ва муайян ишлар бўйича ҳисобдор бўлмаслиги, давлат судья ва унинг оила аъзолари хавфсизлигини таъминлаш белгиланди.

Судлар фаолиятини молиялаштириш фақат давлат бюджетини ҳисобидан бўлиши ҳамда у одил судловни тўлиқ ва мустақил амалга ошириш имкониятини таъминлаш кераклиги тўғрисидаги норма мустаҳкамлаб қўйилди. Шунингдек, Конституцийий судга референдумга чиқарилаётган масалаларнинг Бош қонунга мувофиқлиги тўғрисида қарор бериш ваколати белгиланди. Бу, албатта, Конституцийий суд фаолиятидаги масъулият ошаётганидан далолат беради.

Тўртинчидан, Конституцияга адвокат тура институтига бағишланган ва адвокатлар фаолияти қафолатларини мустаҳкамловчи алоҳида боб киритилди. Бу эса келгусида адвокатлар мустақил ва эркин тарзда фаолият юритишини янада мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Қолаверса, адвокат ўз касбий вазифаларини амалга ошираётганда унинг фаолиятига аралашшига йўл қўйилмаслиги, адвокатга ўз ҳимоясидаги шахс билан монеликсиз ва холи учрашиш, маслаҳатлар бериш учун шарт-шароит таъминланиши, адвокат, унинг шаъни, қадр-қиммати ва касбий фаолияти давлат ҳимоясида бўлиши ва қонун билан муҳофаза қилиниши каби муҳим қондалар киритилди. Албатта, мазкур янги қафолатловчи нормалар адвокатлар фаолиятини янги босқичга олиб чиқади.

Президентимизнинг жорий йил 8 майдаги фармонида янгиланган Конституциямизнинг барча вазирлиқ ва идоралар фаолиятида сўзсиз ижросини таъминлаш масаласига алоҳида эътибор қаратилди.

Бу фармон асосида давлат органлари ва ташкилотларининг раҳбарлари янги тахрирдаги Конституцияни амалга ошириш бўйича чора-тадбирлар ижросини ўз вақтида таъминлаш учун шахсан жавобгарлиги, Конституция давлат органлари ва ташкилотлари, шу жумладан, суд ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятида тўғридан-тўғри ва сўзсиз қўлланиши, унинг нормаларини амалга ошириш учун бошқа қонунчилик ҳужжатларининг мавжуд эмаслиги ёки қонунчиликка Конституцияга мувофиқ ўзгариш ва қўшимчалар киритилмагани важи билан қўллашнинг рад этиш қатъян таъминланиши белгилаб қўйилди. Албатта, мазкур вазифа ва талаблар Конституциянинг бевосита сиёсий, ҳуқуқий, ижтимоий муносабатларни тартибга солишда ниҳоятда муҳим аҳамият касб этишидан далолат беради.

Конституцийий ўзгаришлар инсон, жамият ва давлат ўртасидаги ўзаро муносабатларни тўғридан-тўғри тартибга солишда ўз кучи ва салмоғини кўрсатиши лозим бўлади.

Ўзбекистон – Озарбайжон: дўстлик ва қардошлик алоқалари ҳар жабҳада изчиллик касб этган

ТААССУРОТ

Бошланиши 1-бетда

Азалий қардошлик ришталари нечоғлиқ мустаҳкам эканини озар заминига қадам қўйишнинг ҳамоно ҳис қиласиз. Одамлари салимий, Ўзбекистондан эканингизни билгач эса меҳри, ҳурмати янада ошади. Саволларингизга жавоб топишга, ердан беришга ошқадки. Икки дўст мамлакатнинг бугунги алоқаларини катта мамнуният билан қайд этади.

Форумнинг Фузулий шаҳридаги Мирзо Улугбек номи билан аталадиган 1-умумий ўрта таълим мактабиди ташкил этилишида ҳам ўзгача маъно бор. Чунки бу мактаб ўзбекистонлик қурувчилар томонидан барпо қилинган ва очилишида давлатимиз раҳбари иштирок этган.

Мактабда 40 та синфхона, 6 та лаборатория, 2 та информатика, 5 та функционал ўқув хонаси, мажлислар ва спорт заллари, ошхона, кутубхона мавжуд. Футбол майдони, дам олиш ва тадбирлар ўтказиш учун жойлар, югуриш йўлаклари ташкил қилинган. Барча шарт-шароитларга эга. Буни ўзбек халқининг озарбайжонлик болалар учун ҳақиқий тўхфаси, десак айни ҳақиқатни айтган бўламиз.

— Форумнинг қардош Озарбайжоннинг учта шаҳри — Жанубий Кавказ гаҳари бўлимиш Шуша, Фузулий ва Боку шаҳарларини қамраб олгани ҳамда анжуман буюк бобомиз номидаги мактабда иш бошлагани ҳам ажойиб воқеадир, — дейди Ўзбекистоннинг Озарбайжондаги Фавқулодда ва мухтор элчиси Баҳром Ашрафзонов. — Чунки бу мактабни қуриш ташаббуси Ўзбекистон раҳбарига тегишли ҳамда чуқур фалсафави ва инсонпарварлик мазмунига эга. Бойси, юртимизда 2016 йилдан буён кечаётган ислохотлар айнан таълим соҳасидан бошланган. Зеро, ҳар қандай қийинчиликни енгиш, жамият ва давлат ривожига ҳисса қўиш ва миллий манфаатларни барча платформаларда, майдонларда илгари суриш имконини берадиган ҳақиқий куч билимдир.

Ўзбек ва озар халқлари муносабатлари кундан-кунга ортага қайтамаслик руҳиятида мустаҳкамланиб бормоқда. Турли даражадаги делегациялар алмашинуви, савдо-сотик, товар айирбошлаш ҳажми жадаллик билан ўсаяпти. Саноят, инвестиция, транспорт ва бошқа соҳаларда қўшма лойиҳалар рўйбга чиқарилапти. Янги ғоя ва ташаббуслар илгари сурилмоқда.

Маданий-гуманитар тадбирлар доимий тарзда ўтказиб келинаётганига мазкур тадбир ёрқин далилдир.

Тизимли ва самарали мулоқотлар туфайли Ўзбекистон — Озарбайжон муносабатлари сифат жиҳатидан янги даражага кўтарилгани, амалий мазмун билан бойиб бораётгани айни ҳақиқат.

Бу яқинда Боку шаҳрида БМТнинг Марказий Осиё иқтисодиётлари учун махсус дастури (СПЕКА) биринчи самити доирасида икки мамлакат раҳбарлари учрашувиди ҳам алоҳида қайд этилди. Жумладан, йил бошидан буён товар айирбошлаш 34 фоиз ошди. Ав-

нодавлат нотижорат ташкилотлар, ҳаракатлар ва бирлашмалар даражасида ҳам ҳамкорлиқни қучайтиришнинг зарурати ва аҳамияти қайд этилди.

Икки мамлакат нодавлат нотижорат ташкилотларининг илк форуми тарихий-

дир. Чунки унинг Фузулий шаҳридаги мактабда бошланиши ўзбек халқининг озарбайжон халқига бўлган эътиборини аниқлатади.

Дўст дўстни оғир кунларда ёлғизлатиб қўймайди. Мушкул вазиятда Ўзбекистоннинг Озарбайжон халқига қилган ёрдами қардошлар томонидан бот-бот эътироф этилди. Бу каби форум ва учрашувлар ўзаро ишонч ва меҳрни, дўстона муносабатни янада мустаҳкамлаши таъкидланди.

— Форум Ўзбекистон ва Озарбайжоннинг фуқаролик жамияти институтлари ҳамкорлиги кенгайишига хизмат қилади, — дейди Ўзбекистон нодавлат нотижорат ташкилотлар миллий ассоциацияси раиси Камолитдин Эшонхўжаев. — Чунки тадбирлар доирасида қўлаб учрашувлар ўтказилди, ҳужжатлар имзоланди. Мазкур мамлакат нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолияти билан яқиндан танишилди. Фикр ва тажриба алмашилди.

Айни пайтда юртимизда 40 мингдан ортқ озарбайжон яшайди ва улар турли соҳаларда фаолият юритмоқда.

Ўзбекистонда биринчи Озарбайжон миллий маданий маркази — “Гардашлик” 1989 йил Тошкентда ташкил этилган бўлса, кейинчалик Самарқанд ва Бухорода шундай марказлар фаолияти йўлга қўйилган. 2003 йилда Озарбайжон маданият марказлари уюшмаси, 2010 йилда эса Озарбайжон элчихонаси ҳузуридаги Ҳайдар Алиев номидаги Озарбайжон маданият маркази янги биноси очилди.

Бундан ташқари, Тошкентда Ҳайдар Алиев номида кўча ва унинг ёдгорлиги барпо қилинган. Шарқшунослик институти фондларида Низомий, Тусий, Фу-

ўтказилишининг ўзиёқ икки халқ муносабатлари юқори босқичга чиқаётганини аниқлатади, — дейди Озарбайжон Республикаси Илм ва таълим вазирлиги шўба мудири Турхон Сулаймон. — Алоқаларимиз таълим йўналишида ҳам жадал

ривожланмоқда. Бугунги кунда ўзбекистонлик ўттиздан зиёғ ешлар бизнинг ўқув юртиларимизда тахсил олмоқда. Ўзбекистоннинг ўнга яқин олий ўқув юрти билан ҳамкорлик ўрнатилган.

Форумда амалий жиҳатдан сермазмун ва келажак алоқалар учун муҳим қадамлар ташланди. Хусусан, Озарбайжоннинг Нодавлат ташкилотларни давлат томонидан қўлаб-қувватлаш агентлиги ва Ўзбекистон ННТМА ҳамда ННОларни қўлаб-қувватлаш жамоат фонди маблағларини бошқариш бўйича парламент комиссияси ўртасида ҳамкорлик меморандуми имзоланди.

Бундан қўланган мақсад икки давлат аҳолиси учун ижтимоий аҳамиятга эга, шунингдек, фойдали келишувларни амалга ошириш ва ижтимоий-иқтисодий ҳамда ижтимоий-сиёсий ҳаётнинг муайян масалаларида ННТлар ролини оширишдан иборатдир.

Форум дастури ранг-баранг бўлди. Унда Ўзбекистон ННТ раҳбарлари ўз фаолияти тўғрисида тақдиротлар ўтказди. Шуша, Фузулий шаҳарларидаги бунёдкорлик ишлари, маҳаллий нодавлат нотижорат ташкилотлар фаолияти билан яқиндан танишилди.

Кавказ санъати маркази — Шуша ўзгаришлар оғушида

Бугун Шуша шаҳрида катта ҳажмли қурилиш-бунёдкорлик ишлари амалга оширилмоқда. Шаҳар “Қорабоғ дурдонаси”, “Кавказ санъати маркази” ва “Озарбайжон мусикаси бешиги” сифатида машҳур. Шуша қатор таниқли фан, маданият ва санъат арбоблари ватанидир.

Мустаҳкам дўстлик ва биродарлик ифодаси сифатида давлатимиз раҳбари Ўзбекистон Қорабоғ заминиди ёдгорликлар, маданият ва маърифат масканларини қайта тиклашга ҳиссасини қўишга тайёр эканини таъкидлаган эди.

2021 йилдан Шуша Озарбайжоннинг маданий пойтахти ҳисобланади, 2023 йилда эса Туркий дунё маданий пойтахти, деб эълон қилинган.

Жорий йилда Хива ва Шуша шаҳарлари ўртасида биродарлик алоқалари ўрнатилган.

Ўзбекистон делегацияси Шушада бўлиб, шаҳар тарихи ва маданияти билан танишди. Шунингдек, нодавлат нотижорат ташкилотлар вакиллари Озарбайжон Президентининг Шуша туманидаги вакили Ойдин Каримов билан ҳам учрашди. Учрашувда Шуша тарихи, бугунги кунда замонавий қиёфа акс этаётгани, Ўзбекистон билан ўзаро муносабатлар янада мустаҳкамланиб бораётгани қайд этилди ва фуқаролик жамияти институтлари билан алоқа ўрнатишга тайёрлик билдирилди.

Делегация аъзолари Фаҳрий ҳамда шахидлар хиёбонида бўлди. Икки давлат ННТлари ўртасида ҳамкорлик меморандуми имзоланди. Ҳайдар Алиев марказида Озарбайжон етакчиси ҳаёти билан боғлиқ тарихий экспонатлар билан танишилди. 2024 йилда ҳамкорлик форуми Ўзбекистонда ўтказилишига келишиб олинди.

Дилшод УЛУҒМУРОДОВ

Тошкент — Боку — Тошкент

ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИ 2030

ИМТИҲОНГА ЭМАС, ҲАЁТГА ТАЙЁРЛАЙДИГАН МАКТАБЛАР

Дилшод РУСТАМОВ, филология фанлари доктори, профессор

Бошланиши 1-бетда

Президентимиз Сирдарё ва Қашқадарё вилоятларидаги учрашувларида умумтаълим мактабларида фин таълим тизимини жорий этиш, дарсликлар ҳам шу тажриба асосида ишлаб чиқиши ҳақида гапирди. Шунингдек, Қашқадарёдаги 48 та мактабда фин таълим тизимини татбиқ этиш бўйича кўрсатма берди. Бу жараёнда мазкур давлат таълим тизимининг энг афзал жиҳатларини ўрганиш учун методист ўқитувчилар, таълим менежерларини Финляндияга стажировка ва малака оширишга юбориш йўлга қўйилгани муҳим қадам бўлди.

Мамлакатимизнинг турли таълим муассасаларида фаолият юритаётган 23 нафар соҳа ходими қатори Андижон давлат чет тиллар институтининг бир гуруҳ профессор-ўқитувчилари ҳам Финляндия ва Швецияда 12 кунлик малака ошириш курсида бўлди.

Малака ошириш давомида Финляндиянинг Хельсинки, Юваскула ҳамда Швециянинг Содерторн университетларига бориш режалаштирилди. Бу орқали Финляндия ва Швеция таълим тизимининг энг муҳим йўналиш ва афзал жиҳатлари, дарсликлар, таълим тизимида ўқув мақсади, педагогик жараёни ташкил этиш механизми, олий таълимда ўқув-меъёрий ҳужжатлар, таълим стандартлари, малака талаблари, ўқув режа, фан дастурлари, баҳолаш, таълимда узвийлик, кредит-модуль тизими ва мустақил таълим, рақамлаштириш, ўқитиш методикаси, интерактив методларни қўллаш каби долзарб йўналишларда янги малака ва билимларни ўзлаштириш мақсад қилинди.

Дастлабки 6 кун Финляндия таълим бешиги ҳисобланиш Юваскула шаҳрида ўтди. Фин тилида таълим берувчи биринчи университет айнан шу шаҳар-

мақсади ўқувчиларнинг жисмоний, маънавий ва психологик ҳолатини, ўзлаштиришини мунтазам назоратда сақлаш, яхши таълим олиш учун шароит яратиш, ҳар хил низоли вазиятларнинг олдини олишдир. Ўқувчилар сифатли билим олиши учун шароит яратиш режасини ишлаб чиқиш, тако-

миллаштириш, амалга ошириш, оналар йиғилишларини ташкил этиш ва режалар устида ишлаш ҳам уларнинг вазифасига қиради.

топтириқлар юқланмайди, характер ва истакларидан келиб чиқиб касбий йўналиш берилади.

Малака ошириш давомида Финляндия олий таълим муассасалари орасида катталлиги жиҳатидан учинчи ўринда турувчи, QS халқаро рейтингига илғор 300 талиқдан жой олган Юваскула университетида ҳам бўлди. ОТМда таълим ва психология, ижтимоий фанлар, ахборот технологиялари, математика, спорт ва соғломлаштириш фанлари, бизнес ва иқтисодиёт факультетлари мавжуд. Ишчи ва фан дастурларини профессор-ўқитувчилар мустақил тузади, улар мустақил қарор қабул қилиш ҳуқуқига эга. Янги йўналиш ёки факультет очиш учун эса таълим вазирлигига мурожаат қилинади.

Университетнинг ўқитувчилар тайёрлаш факультети билан яқиндан танишув давомида Финляндия таълим тизими босқичлари бўйича тақдиротга гувоҳ бўлди. Педагог ҳодимларни ўқитиш доирасида дастурлар, талаб этиладиган салоҳият ва малака ҳақида муҳим маълумотлар олинди. Айниқса, бошланғич таълим ўқитувчиларини тайёрлашда университетнинг инновацион ва самардор ўқув дастурлари қизгин муҳокама қилинди. Машғулот давомида педагоглар салоҳиятини ошириш бўйича Финляндияда кенг фойдаланиладиган беш босқичли таълим дастури ҳақида маълумот берилди.

Олийгоҳнинг ахборот технологиялари факультетида таълим билан бирга рақамлаштиришга оид илмий изланиш ва тадқиқотлар қилинишига гувоҳ бўлди. Ўқитиш тизимида қўлланадиган халқаро баҳолаш дастурларининг ўзига хос жиҳатлари: афзаллик ва камчиликлари тўғрисидаги маъруза билан танишилди. Ундан нафақат билим, қўлаб маълумотлар ҳам олдиқ. Келгусида фаолиятимизда қўллаш бўйича бир қанча ғояларни қайд этиб қўйдик. Маърузанинг муҳим жиҳатларидан бири баҳолаш дастурлари орқали Финляндия таълим тизими прогнозлаб бориладиган ҳамда таҳлилчи маълумотлар тақдирот этилиши бўлди.

Университет кутубхонаси ҳамда ўқув, илмий адабиёт ва ҳужжатлар сақланадиган музейлар, илмий нашр, монография, нашриёт ва тадқиқот марказлари, шунингдек, талабалар ва ушбу базадан фойдаланишни хоҳловчи фуқаролар учун бериладиган бепул онлайн маълумотлар платформаси ҳақида тушунча олдиқ. Жумладан, биргина 2022 йилда университет олимлари 3500 дан ортқ илмий ресурс яратган бўлиб, уларнинг 80 фоизи юқоридаги платформага жойлаштирилган. Улардан барча фойдаланиш мумкин.

Олдимизга қўйилган мақсадларнинг дастлабкиси — Финляндия ва Швеция таълим тизими ютуқларини ўрганиб, янги билим ва малака эгалладик. Айни дамда уларни мамлакатимизнинг ўзига хос ижтимоий-иқтисодий жиҳатларини инобатга олган ҳолда таълим тизимимизга татбиқ этишнинг энг мақбул йўллари ишлаб чиқиш, иш фаолиятимизда қўллаш интилами ва бу, албатта, ўз натижасини беради.

“Малака ошириш давомида Финляндия олий таълим муассасалари орасида катталлиги жиҳатидан учинчи ўринда турувчи, QS халқаро рейтингига илғор 300 талиқдан жой олган Юваскула университетида ҳам бўлдиқ.

да очилган. Бугун Юваскуладаги олий таълим муассасаларида 40 мингдан ортқ талаба тахсил олади.

Семинарда EduEffect компанияси директори Жонне Раутто маърузаси тингланди. Таълим тизимиди ўзгаришлар ва ислохотларнинг асқ мўҳокама қилинди.

Кейинги манзил Макеланмаен Коулу бошланғич таълим мактаби бўлди. Мактаб менежменти, ўқув жараёни, ўқитувчиликка танлов ва бошқалар ҳақида батафсил маълумот олдиқ. Директор мактаб фаолиятини назорат қилиб боради. Директор ўринбосари ўқув жараёнига маъсъл, яъни дарс жадвалини тузиш, дарс тақсиротларини юритиш ва умумий ўқув жараёнини ташкил этиш билан шуғулланади.

Мактабда 1-синфдан 6-синфгача бўлган 750 ўқувчига дарс берилади. Бу ерда фин ўқитиш тизимининг ўзига хос жиҳатларидан бири бўлган инклюзив таълим жараёнига ҳам гувоҳ бўлдиқ. Тўртта кичик синфда қўшимча ёрдамга мухтож ўқувчилар учун алоҳида дарслар ташкил қилинган. Яна бир муҳим жиҳат — мактабда асосий иш юритувчи орган амалда мактаб учун барча қарорларни қабул қилади. Ушбу органга директор, директор ўринбосари, 8 нафар ўқитувчи ва қотиба қиритилган бўлиб, барча муҳим масалалар шу ерда муҳокамадор орқали ҳал қилинади.

Шунингдек, ўқувчиларни ижтимоий жиҳатдан қўлаб-қувватлаш гуруҳи мавжуд. Унда директордан ташқари мактаб психологи, ҳамшираси ва ижтимоий таъминотчи, гуруҳ раҳбари, фан ўқитувчиси ва ўқувчилар вакили иш олиб боради. Гуруҳнинг асосий

Бундан ташқари, Финляндияда мактаблар учун ягона Wilma махсус дастури ишлаб чиқилган. Ундан мамлакатдаги мактабларнинг барчаси кенг фойдаланади. Дастур орқали ўқитувчилар ота-оналарга хабар юборади, мактаб раҳбарлари ва ўқитувчилар ўртасидаги мулоқот таъминланади. Бу жараёнда ўқитувчилар ота-оналарни фарзандининг таълим олишдаги фаолиятини хабардор қилиб боради. Wilma иловаси ёрдамида дарс жадвали, ўйга вазифа, имтиҳон, синф эслатмалари ва эълонларни қўриш мумкин. Қисқача айтганда, ота-оналар ва мактаб ўртасида мунтазам алоқани таъминлашнинг барча учун қўлай ва самарали усулидан фойдаланилмоқда.

Бу ўқитиш сифатини таъминлашнинг муҳим омилларидан бирига айланган. Шу билан бирга, битирувчиларни ҳаётга тайёрлаш ва тадбиркорликка қизиқиш уйғотиш мақсадида юваскулалик ишбилармонлар Муураме пилот мактабини очган. Ишлаб чиқарувчилар билан мактаб ўртасида ҳамкорлик ўрнатилган. Мактаб битирувчилари қизқарлик лойиҳалар асосида тадбиркорлик ташаббуслари билан ишлайди. Ўқувчилар ёлғизлидан касбий йўналишларини белгилаб олиб, шу бўйича керакли билим ва малакани ўзлаштиришга ҳаракат қилади.

Ҳар қандай таълим муассасасидаги ўқитиш сифатини битирувчилар салоҳияти билан баҳолаш мумкин. Мактабни ўрганиш жараёнида улардан бири билан суҳбатлашдик. Ўқувчи ишлаб чиқарувчилар фаолияти билан интеграция маъқул келгани, келгусида қайси университетда ўқиши ва қайси компа-

томобилсозлик, электротехника, тўкимачилик, энергетика, қишлоқ ҳўжалиги ва илақчиллик тармоқларида кооперация лойиҳалари амалга оширилмоқда. Транспорт ва логистика соҳасида истиқболли лойиҳалар тайёрланмоқда.

Мулоқотлар майдони ННТ йўналишида ҳам кенгайади

Озарбайжон форуми иштирокчилари ўзбек-озар халқининг азалий бирдамлиги, қардошлиги ва яқин дўстона муносабатлари ҳақида тўқилганиб гапирди. Келгусида алоқаларни янада мустаҳкамлашда нафақат давлат органлари, муассасалар, балки

зулий, Хоқоний сингари шоир ва ёзувчиларнинг ноёб қўлёмалари асраб келинмоқда.

Ўзбек халқи азалдан Озарбайжон адабиёти ва маданиятига катта ҳурмат ҳамда қизиқиш билдириб келади. Шу билан бирга, икки давлатнинг ўзаро шериклиқдаги ҳамкорлиги ҳам кун сайин мустаҳкамланиб бормоқда. Иқтисодиёт, туризм ҳамда қурилиш соҳасидаги алоқаларни янада кенгайтириш, таълим, илм-фан борасида истиқболли ишлар амалга ошириллапти. Буларнинг бари ўзбек ва озар халқини янги мақсад ва марраларга руҳлантиради, албатта.

— Фузулий шаҳрида қурилган муҳташам таълим масканида тарихий тадбир

МИЛЛИЙ МАДАНИЙ УЙҒОНИШ СИЛСИЛАСИНИНГ ОЛТИН ДАВРИ

ёхуд хорижликлар бизга қийин туюлган эски ўзбек адабий тилини ўта жозибали деб ҳисоблайди

Халқаро туркий маданият ташкилоти — Туркской Бош котиби Султон Раев маърузаларидан бирида бундай деган эди: “Ўзбекистон кўп асрли, бой тарих ва маданий меросга эга, Буюк ипак йўли чорраҳасида жойлашган юрт. Унинг тарихи ва маданияти нафақат Марказий Осиё, балки бутун дунё туркий халқлари ўтмишининг ёрқин саҳифасидир. Бу халқнинг бой маданий меросини ўрганиш ва асраб-авайлаш учун кейинги йилларда кенг қўлмал ишлар олиб борилмоқда. Бинобарин, маданий меросни сақлаш миллатнинг ўзлигини сақлаш билан баробардир”.

Филология фанлари доктори, профессор Афтондил ЭРКИНОВ билан суҳбатлашар эканмиз, ўтиб бораётган 2023 йилда ушбу ноёб меросимизни ўрганиш жараёнидаги янгиликлар ва мавжуд муаммолар билан қизиқдик.

— 2021 йилда венгриялик навоийшунос Бенедик Пери билан учрашган чоғимизда тадқиқотчи чигаой тили ва инглиз тилига асосланган лугат тузиш таклифини билдирган эди. Жорий йилда иштирокингиздаги адабиётшунослар жамоаси эски ўзбек адабий тили ва инглиз тилига асосланган лугат тузиш борасида хайрли иш бошлагани ҳақида эшитдик...

— Бу ташаббус не-не тадқиқотчи олимлар, адабиётшунослар ва манбашуносларнинг орузи эди. Ҳозирги кунда Этнос Лоран университети ҳузуридаги Шарқшунослик институти директори Бенедик Пери, камина, филология фанлари докторлари Шуҳрат Сирожиiddинов, Зулхумор Мирзаева ҳамда Дилнавоз Юсупова билан биргаликда эски ўзбек тилидаги матнлардан иборат қўлланма тузди. Қўлланмада эски ўзбек тилидаги матнлар аслият ёзувида, қисман латинча транскрипцияда берилди. Энг асосийси, талабалар учун эски ўзбек тилидаги матнлар мажмуаси сифатида керакли қўлланма бўла олади. Бундай қўлланма ҳозиргача йўқ эди. “Эрасмус” лойиҳаси доирасида бошланган бу халқро ҳамкорлик фарбда мумтоз адабиётимизга, эски ўзбек тилидаги асарлар матнларига эътиборни кучайтиришга хизмат қилляпти. Янги авлод олимлари сафи кенгайишига ҳисса қўшялмиз.

— Яқинда Самарқандда “Ўзбекистон маданий мероси — янги Ренессанс асоси” VII халқро конгресси бўлиб ўтди. Нуфузли анжуманда Мирзо Улуғбекнинг ёшлиги тасвирланган сурат топилгани ҳақида журналистларга берган маълумотингиз кўплаб шов-шувларга сабаб бўлди. Мазкур конгрессда тилга олинган муҳим масалалар ва маданий меросимизнинг кашф этилган янги кўриқлари ҳақида айтиб ўтсангиз.

— 5-8 ноябрь кунлари Самарқанд шаҳрида бўлиб ўтган конгрессда 40 давлатдан 300 дан ортқ таниқли эксперт, жумладан 20 та илмий ташкилот ва 6 та Фанлар академияси директорлари, шунингдек, ТУРКСОЙ вакиллари иштирок этди. Анжуманда туркий тилли халқлар маданиятини ўрганиш жараёнининг янги даври бошланганини ҳис қилдик. Маърузачилар жаҳон илмий ҳамжамиятини бирлаштирган бундай форумларнинг аҳамияти ва зарурилигини таъкидлади. Шунингдек, Ўзбекистон ҳукуматининг маданий меросни асраб-авайлаш, ўрганиш ва оммалаштириш борасидаги саъй-ҳаракатларини олиқшлади.

Ўзбекистон маданий меросини ўрганиш, сақлаш ва оммалаштириш бўйича жаҳон жамияти ўтмишда заминимизда яратилган ва ҳозир турли сабаблар ту-

файли дунёнинг йирик кутубхоналари ва музейларида, шахсий коллекцияларда сақланаётган санъат ва маданият дурдоналари ҳақида маълумот тўплаш мақсадида ташкил этилган. Утган давр мобайнида юзлаб олимлар, маҳаллий ва халқаро экспертлар, мутахассислар кўмағида дунёнинг турли ўлкаларида сақланаётган ноёб маданий меросимиз ҳақида тўпланган маълумотларнинг 60 жилди “Ўзбекистон маданий мероси” туркумиди чоп этилди. Бу йилги

конгрессда эса мазкур туркумда 61-70 жилддан иборат 10 та янги китоб-альбом тақдим этилди. Эътиборли жиҳати, ушбу тўплам кутубхоналарга бепул берилмоқда.

Бундан ташқари, яна ўндан ортқ ноширлик лойиҳаси тақдимотлари ўтказилди. Албатта, буларни тўплаш осон бўлаётгани йўқ. Лекин ҳукуматимиз ва ҳомий ташкилотлар кўмағида, заҳматкаш олимларимизнинг изланишлари натижасида ноёб манбаларни ўрганиш ва халқимизга, бутун дунёга Ўзбекистон маданий мероси сифатида тақдим этишга эришилляпти.

Конгресс доирасидаги халқро конференцияларда “Мероснинг янги қирраларини кашф этиб: жаҳон тўпламларидаги ўзбек коллекциялари”, “Жаҳон жамияти лойиҳаларидан Шарқ кўлэзма мероси дурдоналаригача”, “Жаҳон жамияти лойиҳаларида Марказий Осиё музейлари ва кутубхоналари”, “Марказий Осиё тарихи ва санъати: изланишлар ва кашфиётлар” ҳамда “Кино ва медиа олами: меросга янгича нигоҳ” каби мавзуларда муҳокамалар бўлиб ўтди. Уларда 120 га яқин илмий маъруза тингланди. Ана шу жараёнда сиз саволингизда таъкидлаб ўтган янгилик — Мирзо Улуғбекнинг ёшлиқдаги сурати билан боғлиқ маълумотлар ўртага қикди.

Ш.Маржоний жамғармасининг тўқимачилик ва кўлэзмалар коллекцияси куратори Галина Ласикова жамғарма фондидан олинган бир ноёб миниатюра ҳақида хикоя қилди. Миниатюрада устоз ва шоғирд аъналарни, шунингдек, машҳур Шайх Ориф Озодий ва ёш Мирзо Улуғбек тасвирланган. “Ошиқлар йиғини” деб номланувчи мазкур асарнинг муаллифи маълум эмас. Тахмин қилинишича, миниатюра XVII асрдаги Бухоро мактабига мансуб. Биз

Шу боис, аниқ хулоса айтмай турганимиз маъқул. Мирзо Улуғбекнинг сурати ҳақида матбуотда айтилган фикр ҳозирча илмий фараз, холос.

Ўзбекистон маданий меросини ўрганиш, сақлаш ва оммалаштириш бўйича жаҳон жамияти (WOSCU) 2018 йили 40 мамлакатнинг 300 дан ортқ шарқшуноси ташаббуси билан ташкил этилган бўлиб, 2019 йили Парижда расман рўйхатдан ўтган. Бу йил жамият Ўзбекистонда рўйхатдан ўтди ва Тошкент шаҳрида ваколатхонасини очди. Бу ҳам жорий йилдаги муҳим воқеалардан бири, десак бўлади.

— Бир неча йиллардан буён мумтоз адабиётимизни ёшларга ўргатишнинг инновацион усуллари ҳақида тадқиқотчиларнинг бир неча тақлиф ва мулоҳазалари, таҳрибалари ўртага ташлаб келинмоқда. Уларнинг қайси бири иш жараёнинида ва тадқиқотлар асносида қўл келди?

— Таълим тизимимизда мумтоз адабиётни ўргатиш борасидаги муаммолардан бири ўсмир ва ёшларнинг матн билан ишлаш малакаси етарли эмаслигидир. Шўро даврида ўқувчилар миллати билан боғлиқ тарихга боғланиб қолмасин, деб матнга қўл эътибор қаратишмаган. Матни қандай таҳлил қилиш ва ундан қандай мазмун ва маълумот топишни зарур даражада ўргатишмаган. Чунки ёшларни асл матнлардан узоқлаштиришга уринишган. Шўрки, ҳозир асл матн билан ишлаш, ундан маъно излаш биринчи ўринга қикди. Кўлэзмалар бўйича ишлайдиган мутахассисларни тайёрлайдиган кафедралар кўпайди. Масалан, Ўзбекистон халқро ислом академиясидаги ўзбек тили ва мумтоз шарқ адабиёти кафедраси матншунос-

лик бўйича нуфузли марказдир. Биз матншунослар тайёрлашимиз, мумтоз адабиёт бўйича малакали ходимларни етиштиришда матншунослик ва манбашуносликка катта аҳамият беришимиз керак. Бу йўналишда кўплаб ишлар қилиняпти, лекин кейинги йилларда навоийшуносликда, мумтоз матнлар билан ишлаш жараёнида тасодифий тадқиқотчилар кўпайди. Улар учун Навоий асарлари ёки матншунослик бўйича мақола чоп этиш асосий масала ҳисобланади. Малакаси етарли эмас, бу соҳаларни яхши тушунмайди. Матншуносликни араб ёзувига асосланган эски ўзбек тилидаги матни қирилга ўтиришдангина иборат деб тушунадиган тадқиқотчилардан нима ҳам кутиш мумкин. Аслида, матншунослик улар ўйлагандан кўра кенг ва моҳияти чуқур соҳа, мураккаб жараёндир. Замонавий технологияларни жорий қилишда тадқиқотчининг ана шу билими муҳим аҳамият касб этади. Шундагина у кўҳна маданиятимиз асрорини бугунги ўқувчиға англиштишнинг ўзига хос йўллари топиш учун изланади, қаттиқ меҳнат қилади.

— Метрополитен музейи билан ҳамкорликдаги тадқиқотларингизда аввал маълум бўлмаган қандай маълумотларга эга бўлдингиз?

— Метрополитен музейи билан ҳамкорликда Алишер Навоийнинг Ҳамид Сулаймон томонидан ўз вақтида тасвиф қилинган Алишер Навоий девони кўлэзмасининг асл нусхасини қўришга, унинг таркиби билан танишишга муваффақ бўлдим.

Мазкур девонга киритилган ҳар бир ғазал билан қайтадан танишиб чикдим. Мазкур девон кўлэзмасига 1500 йилда, яъни Алишер Навоий дунёдан ўтишидан бир йил олдин тартиб берилган. Уни хаттот Султонали Машҳадий қўчирган. Демак, ушбу кўлэзamani Алишер Навоий кўрган бўлиши эҳтимоли катта. Шунингдек, музейда Хусайн Бойқаронинг 1500 йили қўчирилган девони билан ҳам танишиб чикдим. Кўлэзamani Султонали Машҳадий қўчирган. Бу кичик девонни ҳам муаллифи ўз қўлиға олган, деган тахминимиз бор. Чунки Султонали Машҳадий Хусайн Бойқаронинг сарой котиби бўлган. Бундан ташқари, 1427 йилда Амир Темурнинг набираси Шохрух Мирзонинг ўли Иброҳим Султон томонидан қўчирилган Қуръон нусхасини ҳам шу музейда кўрдим. Иброҳим Султон Шерозда ҳукмронлик қилган ва жуда яхши хаттот бўлган. У Қуръонни бир неча бор қўчирган. Ана шу нусхалардан бири Метрополитен музейида сақланаётганидан бохабар бўлдик.

— Алишер Навоий асарларининг мураккаб тили ўзига хос ва жозибали экани ҳақида хорижлик тадқиқотчилар ҳамisha ҳайрат билан гапиради. Биз эса бу тилни ўрганишнинг қийинлиги ва лугатлар етишмовчилигидан нолиймиз...

— Эски ўзбек тилини ўрганиш, лугатлар етишмовчилиги масалани хал этишдаги шунчаки воситалар, холос. Урта асрлар эски ўзбек ёзувини ўқий

олиш, ўрта асрлардаги тилни, Алишер Навоий асарлари моҳиятини англашни истаган одам барча қийинчиликларни бартараф этишга ўзида зарур маънавий кучни ҳам топади. Қийинчиликлар доимо мавжуд бўлади. Сабаби, ўртада ўтган 4-5 аср давомидида тилимиздаги сўзларнинг аксарияти янгиланган. Маънолари ўзгарган. Шунинг учун уларни тушунишимиз анчагина мураккаб. Уларни тўғри англаш учун араб ва форс тилларини ҳам яхши билишимиз керак. Лекин гап фақат тилни тушунишнинг ўзидами? Агар фақат шунда бўлса, Афғонистондан келган, форс тили мактабларини битирган, ўзбек тилини билган барча талабалар аллақачон Алишер Навоий ва ўрта аср тилини бемалол тушунган бўларди. Гап тил қийинчилигида эмас, мазмун ва маъно мураккаблигида. Алишер Навоий фалсафий шоир. Буюк мутафаккир. Унинг асарларини тушуниш ва англаш учун ўша давр адабиёти хусусиятларини, тасаввуф фалсафасини, астрономияни, физикани, географияни, математикани англаш зарур.

— 2023 йилда миллий илдиэларимизни англаш, фикр уйғоқлигиға янада кўпроқ эришиш, маданий меросимизни ўрганиш борасидаги қайси лойиҳалар ва нашрлардан кўнглингиз тўлди?

— Шўрким, жорий йилда қувонтирадиган ютуқларимиз бор. 2019-2022 йилларда “Ўзбекистонга оид хорижда сақланаётган маданий бойликлар реестрини яратиш, нодир кўлэзма асарларнинг факсимилесини нашр этиш” лойиҳаси доирасида “Ўзбекистонга оид хориждаги кўлэзма асарлар реестри”нинг 1-жилди нашр этилганди. Унда юртимизда яшаб ўтган ўнлаб алломанинг хориждаги юзлаб кўлэзма асарлари рўйхати келтирилган. Ҳозир мазкур реестрнинг иккинчи ва учинчи жилдлари Маданий мерос агентлиги томонидан чоп этилиш арасида. Бу жилдлардан ўнлаб алломаларимизнинг хориждаги кутубхона ва музейларда сақланаётган кўлэзмаларига оид маълумотлар ўрин олган.

Бу уч жилд китобни тайёрлашда фалсафа фанлари доктори, профессор Роик Баҳодиров, тарих фанлари доктори Уктам Султонов, тарих фанлари номзодлари Дилшод Расулов, Саидкабар Муҳаммадминов, филология фанлари бўйича фалсафа доктори Ойсара Мадалиева, илмий ходимлар Санжар Ғуломов, Ирода Қаюмова, Филипп Хуснутдинов, Комила Бекова каби олимлар қаторида мен ҳам иштирок этганимдан, айнаи савабли ишни амалға оширишда бор билимим ва салоҳиятим билан ҳиссамни қўшганимдан ниҳоятда мамнунман.

**“Янги Ўзбекистон” мухбири
Мухтасар ТОЖИМАМАНОВА
суҳбатлашди.**

ГАЗЕТАДАГИ МАТЕРИАЛЛАРНИ ЛОТИН ЁЗУВИГА
АССОЛАНГАН ЎЗБЕК АЛИФБАСИДА ЎҚИШ УЧУН
МАЗКУР QR-KODНИ СКАНЕР ҚИЛИНГ.

“Янги Ўзбекистон” ва “Правда Востока”
газеталари таҳририяти” ДМ

МУАССИС:
Ўзбекистон Республикаси
Вазирлар Маҳкамаси

Бош муҳаррир:
Салим ДОНИЁРОВ

Таҳририятга келган кўлэзмалар тақриз қилинмайди ва
муаллифга қайтарилмайди.
Газетанинг етказиб берилиши учун обунани расмийлаштирган
ташкилот жавобгар.
Газета таҳририят компьютер марказида саҳифаланди.
Газетанинг полиграфик жиҳатдан сифатли чоп этилишига
“ШАРҚ” НМАК масъул.
Босмахона телефони: (71) 233-11-07

Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги
Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги
томонидан 2020 йил 13 январда 1047-рақам билан рўйхатга олинган.
Нашр индекси — 236. Буюртма Г-1246.
43301 нусхада босилди.
Ҳажми — 3 табоқ. Оффсет усулида босилган. Қоғоз бичими А2.
Баҳоси келишилган нархда.

“ШАРҚ” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси
босмахонасида чоп этилди.

Навбатчи муҳаррир: Мухтасар Тожимаматова
Мусахҳиш: Насиба Абдуллаева
Дизайнер: Хуршид Абдуллаев

Манзилимиз:
100060, Тошкент шаҳри,
Шаҳрисабз кўчаси, 85-уй